

VYTAUTO LAIŠKAI

Vytauto laiškas Europos šalių valdovams, didikams, miestų bendruomenėms. S. L. et D. [1409, rugsėjo 9]

Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus, iš kurio kyla šventi troškimai, tiesūs sumanymai, teisingi žodžiai bei darbai, dorybės prieglobstyje esame priversti viešai pakelti sopulingą savo balsą, grynos teisybės žodžiais norėdami apsaugoti nepakeliamas savo nelaimes. Taigi klausykite visi ir kiekvienas, tiek dvasiniai, tiek pasaulietiniai valdovai, išgirskite, grafai, baronai, aukštakilmiai, kariai ir miestų bendruomenės, išgirskite visi, bet kur pasaulyje gyvenantys mūsų šventojo katalikų tikėjimo išpažinėjai, kaip tarp mūsų ir Prūsijos brolių kryžiuočių užmegzti santykiai išsivadėja; nors sudaryta abipusė tvirta taikos sutartis, jie visiškai nesilaiko jokių įsipareigojimų. Mat neišgydoma žaizda, kurią jie slapta mums vėrė, apsimesdami draugais ir gydytojais, jau supūliavo ir, ak varge!, žiauriai įsigavo į pačią širdį. Tai liudija pati visa pasakanti tikrovė, liudija pasitikėjimo vertų asmenų žinios, kuriems aišku, kokią pagarbą, kokią pagalbą mes visuomet kryžiuočiams skiriame ir kiek gera darome jiems iš artimo meilės. Pavyzdžiui, prieš pakankamai galingus atskilėlius, kaip polockiečiai ir kai kurie kiti panašūs, visuomet laiku, neatžagareiviškai, drąsiai teikėme pagalbą užkariaujant žemaičių žemę ir kur galėdami žiūrėjome jų naudos. Pagaliau, kai žemaičiai visiškai teisėtai prieš pačius kryžiuočius, kryžiuočiams pranešėme, jog mes norime nepažeidžiamai laikytis sudarytos sutarties. Tačiau, nors ir yra taikos sutartis, jie, mus įtardami, nelauktai pradėjo prieš mus nedraugiškus veiksmus už tai, kad tuo metu, kai jie prisidengdami ta pačia sutartimi, be daugybės kitų skriaudų, padarytų šviesiausiajam valdovui viešpačiui Vladislovui, garsiajam Lenkijos karaliui, mūsų mieliausiajam broliui, nirtulingai užėmė jo pilis Drezdenką ir Santoką su kai kuriomis sritimis, mes draugiškai kreipėmės į juos ir paraginome pažaboti tokias skriaudas teisybės saiku. O kai vėliau pas mus buvo jų Ordino komtūras kaip pasiuntinys, mus smarkiai įžeidė – dėl ko mums skauda širdį – pavadindamas mus panašiais į sulaužiusį priesaiką išdaviką. Tai kantriai pakęsdami, jausmus, kad staiga nesujustu, protu žabojome, kol išdėstėme savo skundą dėl tokios nešlovės vyriausiojo magistro ir viso kryžiuočių susirinkimo akivaizdoje, siekdami bausmės už tokį didelį nusikaltimą. Jie pavedė atkreipti dėmesį, norėdami byloje šį tą nuveikti, bet paaiškėjo, kad nieko nenuiteisė. Iš to nuvokiamai padarėme išvadą, kad ir seniau toks įprastinis natūralus jų požiūris kurstė priešiško mums liepsnas jų širdyse. Tą dar tikriau supratome iš kitų jų darbų. Abipusius prekybos ryšius tarp bendrasienių kaimynų kraštų paprastai užmezga ne tik krikščionys, bet net ir pagoniškų papročių žmonės; taip ir pas mus nuo seno įprasta. O jie mūsų žmonėms ne tik per jų žemes, bet ir per užjūrio kraštus uždraudė keliauti, ir draudžia dėl savo naudos, o ne visuotinės gerovės labui. Godžius nasrus pražioję, nebijodami pažeisti sutarties raštų, kuriuose pasakyta, kad jokių bėglių vasalų, činčininkų, tarnų ir mums priklausančių žmonių be mūsų žinios jie neturi priimti, sulaužydami sutartį, jie visai nepabūgo priimti. Manome, jog verta smarkiai dejuoti ir dėl toliau išdėstytų dalykų. Jų aiškus priešiškas žinomiausiai prasiveržė prieš mūsų nuoširdumą, kai, nors ir esant tarp mūsų taikos sutartims,

patvirtintoms nepažeidžiamų raštų tvirtybės ir visur mūsų paisomoms, jie, nesitenkindami tuo, kad, mūsų kraštuose tuomet siaučiant dideliam badui iš jų valdų uždraudė gabenti javus į mūsų kraštus, pas krikščionis, visai neprisimindami artimo meilės; iš pikto nedėkingumo visai užmiršę daugybę mūsų geradarysčių, kurias, patirdami didelių išdo nuostolių, teikėme, pasigrobė kartu su mūsų laivais didelę siuntą javų. Šitas ir daugybę didelių skundų vertų skriaudų, padarytų mums, pradengus taikos skraiste, jie bando visaip nuslėpti, kad tik kaip nors nebūtų paliudytas jų neteisingumas, visur svaitydami išgalvotus skundus ir melagingus mūsų apkaltinimus. Mus pasiekė žinia, kad minėtieji kryžiuočiai jums melavo ir apie minėtąjį Lenkijos karalių, mūsų mieliausiąjį brolių, ir apie mus, savo apgavikiškuose laiškuose sakydami, kad savo valdymo laikais savo Lietuvos žemėse mes nelabai rūpinamės katalikų tikėjimu, melagingais žodžiais pareikšdami ir daugybę kitų priekaištų. Dėl to esame priversti karštai stebėtis, kad jie nepabūgsta, klausant tokiems rinktiniam asmenims, svaitytis tokiais išsigalvojimais tarsi apčiuopiamai neabejotiniais dalykais, kurių priešinga reikšmė tikriausiai galėtų būti įrodyta, pažvelgus teisingomis akimis, o tai lengva padaryti. Jei jie atsigrįžtų į dorybės jėgą ir prisimintų garbę, tikrai pamatytų, kiek nešlovės juos supa. Įdėmus žvilgsnis neparemtų priekaištų dėl mūsų paklydimo, nes pamatytų, jog mums nestinga rūpinimosi Dievu (ir tikintieji tą žino), kaip nuolatos stengiamės, kad stiprėtų katalikų tikėjimas, ir kiek daug yra pastatyta bažnyčių. O jeigu jie sąžiningai paskaitytų savo knygas, kiek rastų juos kaltinančių eilučių, minčių apie klystkelius! Jie mano, kad to, ką padarėme mes, prieš 24 metus pradėję skleisti katalikų tikėjimą, per maža, o kodėl jie nepasako, kiek nuveikė jie Prūsijoje, kuriuos valdo daugiau kaip 200 metų?! Juk prūsai, prisidengdami jų bukagalviškumu ir kažkokiu susigalvotu krikščionybės atspalviu, mažiausiai stengiasi atsisakyti pagoniškų papročių. O kodėl jie nepasako, ką ir kiek paskatino krikštytis žemaičių žemėse, kurias penketą metų bandė prisijungti?! Kodėl jie tyli, nepaaiškindami savo padarytos žalos?! Iš tiesų visiškai neverta tikėti nei tuo, ką jie giria, nei ką peikia. Mat jei kartais kalba gera, tai sofistiniais tikslais, ir net atsitiktinė gera pradžia visuomet nukrypsta prie blogos pabaigos. O jei kalba bloga, tai dėl to, kad, kaip jiems įprasta, savo kaltes suverstų kitiems. Jų tikslas toks: žadant taiką, sėti nesantaiką, prisidengus tiesos regimybe, apgaudinėti artimą, nutaisius draugišką veidą, įduoti priešiško nuodų. Gyvatės geluonį jie slepia po nuolankia karvelio išvaizda. Taigi atkreipk dėmesį, kad mus tiek metų trankė toks beribis žiaurumas, tokia didelė priešiško mums pražūtis, kol pradėjome apie ateitį spręsti iš praeities. Norėdami išmintingai užkirsti kelią didesnėms mūsų nelaimėms ir klasta atremti klastą, ne be priežasties, nors ir nenoromis, prisijungėme prie žemaičių, kad kartu su jais geriau galėtume veikti prieš savo priešus kryžiuočius.

Aleksandras, kitaip Vytautas, iš Dievo malonės Didysis Lietuvos Kunigaikštis.

Iš lotynų kalbos vertė Dalia Staškevičienė

Vytauto laiškas didžiajam Vokiečių ordino magistrui Pauliui von Rusdorfiui prašant susirgusiai d. kunigaikštienei Julijonai vidaus ligų gydytojo. 1426, sausio 13

Aleksandras, kitaip Vytautas, iš Dievo malonės didysis Lietuvos kunigaikštis ir t. t. Garbingasis pone magistre! Mes leidžiame Jūsų garbenybei žinoti, kad šviesioji ponija

Julijona, mūsų mylima namų ponia, jau beveik visi metai Dievui nusprendus serga, ir nuo to taiko, kai Jūsų garbenybė su mumis Gardine paskutinį kartą buvo, jos liga paaštrėjo taip, kad ji diena iš dienos skundžiasi savo sveikata ir nieko negali valgyti. Todėl mes uoliai prašome Jūsų garbenybę, jeigu Jūs savo namuose arba savo šalyje turite kokį nors vidaus ligų gydytoją ir, kaip mes girdėjome, vieną tokį Torunėje giria. Jūs galite tai [geriau] žinoti, kad mums jį, kuo geresnį, lieptumėt atsiųsti. Tuo Jūs mums didžiai maloniai ir mielai pasitarnautumėte. Ir jei taip būtų, kad Jūs tokį turėsit ir mums galėsit atsiųsti, tai teikitės jį į Gardiną nukreipti, o mes pasirūpintume ir lieptume jo laukti, jei jis tenai atvyktų, kad ten palydovus rastų, kurie [parūpintus] jam arklius ir kitus reikalus pakeliui tvarkys ir jį ten, kur mes tuo laiku būsime, privalės atgabenti. Duota Okolcuose mūsų, dvare tarp Vitebsko ir Smolensko – *in octava epihanie domini*. Metuose ir t. t. XXVI.

[Adv.] Garbingajam ponui Pauliui von Rusdorfu, didžiajam Vokiečių ordino magistrui, mūsų mielam draugui.

Iš vokiečių kalbos vertė Rūta Čapaitė ir Edvardas Gudavičius

Vytauto laiškas Jogailai po Lucko suvažiavimo 1429, vasario 17

Pono Didžiojo Kunigaikščio pirmojo laiško, išsiųsto Ponui Lenkijos Karaliui po Lucko suvažiavimo ir t. t., kopija.

Šviesiausias Valdove ir mūsų brangiausias Pone broli! Kai Šviesiausias Ponas Romos Karalius, mūsų brolis ir brangiausias giminaitis, dalyvaujant Mikalojui Sepinskiui¹, pradėjo bylą dėl karūnos, apie kurią Dievas liudininkas, anksčiau nieko nežinojome nei galvojome, nei jokių žodžių neprasitarėme, ir kai Jo Šviesybė primygtinai į mus dėl jos kreipėsi, jai atsakėme šitaip tardami: „Pone Karaliau! Apie šią bylą niekuomet jokiais aplinkybėmis nesame mąstę, ją reikia gerokai pasvarstyti, ypač kad esame įpratę spręsti kartu su Ponu Lenkijos Karaliumi ir t. t., mūsų broliu, ir be vieno pritarimo kitas nieko nedaro.“ Tačiau kai Ponas Romos Karalius pasakė norįs pats dėl tos bylos su Jūsų šviesybe kalbėtis, atsakėme: „Tebūnie tai Jūsų valioje. Mes dėl to visai nesukame galvos.“ O kitą rytą, eidami kaip paprastai pas Jūsų šviesybę, susitikome Poną Romos Karalių su šviesiausiaja savo gyvenimo palydove stovinčius tarpduryje prie laiptų kur turėjome eiti. Jie mūsų laukė, ir jis tarė: „Naktį pas mus buvo Ponas Lenkijos karalius su kuriuo tarėmės apie tą reikalą. Jis tam pritarė.“ Paskui jis pridūrė: „Eikime pas jį kartu su Ponia Karaliene.“ Tą ir padarėme. O kai sustojome pas Jus miegamajame, Ponas Romos Karalius pradėjo kalbėtis su Jūsų šviesybe, primindamas vakarykštį reikalą. Jūsų Šviesybė tučtuojau pasakė, kad Jūs tam pritariate ir tuo džiaugiatės. Mes lietuviškai Jums tarėme: „Pone Karaliau, neskubėkite su tuo reikalu; pirma aptarkime su Jūsų prelatais bei baronais, ir

¹ Mykolas Sepinskis Vytauto dvare žinomas po Žalgirio įvykių. Kartais dar minimas kaip raštininkas. Atvyko iš Lenkijos. Dalyvavo svarbiose diplomatinėse misijose, pvz., vyko į Konstancos suvažiavimą, 1419 m. buvo Vytauto pasiuntimu Maskvoje, 1422 m. vienas iš įgaliotinių Melno taikos sudaryme. 1428 m. dalyvavo Vytauto žygyje prieš Didįjį Naugarduką. Lucko suvažiavime pasakė kalbą palaikydamas Vytauto karūnaciją. Po didžiojo kunigaikščio mirties grįžo į Lenkiją. Mirė apie 1432 m.

mes panašiai padarysime." Jūs į tai vėl pasakėte, kad Jūs tam pritariate ir džiaugiatės ir esate labai sujaudinti. Ponas Romos Karalius su savo Ponia, gyvenimo palydove, Jūsų Šviesybei už tai padėkojo, ir tada iš Jūsų išėjome, įžengiant Jūsų prelatams ir tarybos nariams baronams pas Jus į pasitarimą. Mes taip pat tarėmės su saviškiais, iš kur Jūsų tarybos nariai mus išsikvietė pas save. Kai pas juos įžengėme, šie beregint pradėjo rimtai priešintis ir primygtinai prieštarauti, norėdami sutrukdyti šį reikalą. Tai matydami mūsų kunigaikščiai ir baronai pradėjo žodžiais imtis su Jūsų Šviesybės tarybos nariais. Dėl to šypsodamiesi mes nurodėme mūsiškiams tylėti. Pagaliau išėję iš jų, atvykome pas Jūsų Šviesybę ir papasakojome Jums, kaip Jūsų Poniai tarybos nariai priešgyniavo tam reikalui ir yra mums nepalankūs. Labai smarkiai padėkojome Jums, kad neprieštaravote, o pritarėte, nors ir niekuomet nebuvo galvoję, kad norėsime tai daryti. Ir Jums išvykstant iš Lucko, dar kartą padėkojome, o Jūs taip pat, kaip ir anksčiau, pasakėte, kad tam pritariate ir džiaugiatės, esate tuo atžvilgiu labai geranoriškas ir sujaudintas. Bet štai praėjusį sekmadienį minėtasis Romos Karalius atsiuntė mums kopiją Jūsų laiško, kurį jam nuo Jūsų šviesybės veiklūs kariškiai de Morachas, Jūsų Lenkijos karalystės maršalas (taip!) ir Rusios seniūnas Mančikas, Jūsų atstovai, turintieji Jūsų jiems suteiktus įgaliojimus, išdėstė ir dėl to kalbėjo. Tą kopiją įsakėme perskaityti mūsų taryboje, kurioje dalyvavo Gerbiamas Tėvas ir Ponas Vilniaus vyskupas ir ypač mūsų Lietuvos tarybos nariai bei daugelis kitų bajorų, susirinkusių mūsų pasitikti ir pasveikinti. Iš tos kopijos patyrėme, jog dėl to, su kuo Lucke buvote sutikę ir kam tuomet to paties Pono Romos karaliaus akivaizdoje smarkiai pritarėte, širdyje kitaip turėjote ir aniems žodžiams, su kuriais Pono Karaliaus akivaizdoje sutikote, kitus prieštaraujančius žodžius leidote sau pasakyti per savo pasiuntinius. Toje kopijoje taip pat radome, jog savo pasiuntinybės rašte kai ką priduriate, labai rimtai ir smarkiai mus pažemindamas, pamindamas ir atimdamas laisvę iš mūsų, šio mūsų krašto ir mūsų Lietuvos galingųjų, kurie tai gana aukštai vertina, ir dėl to jie širdyje labai jaudinasi. Ir ypač tas skirsnis, kurį aptikome minėtoje Jūsų pasiuntinybės rašto kopijoje, būtent: karūnavimosi atveju minėtieji bajorai, pasitikėdami tokiu autoritetu ir garbe, gali išdrįsti po mūsų mirties išsirinkti tokį karalių, kokio norės, neatsiklausę Jūsų Lenkijos baronų, o tai aiškiai pasisuktų prieš susitarimus ir sutartis tarp Jūsų šviesybės, mūsų, mūsų ir jūsų krašto sudarytas ir įvykdytas, kurias tas reikalas sulaužytų. Šviesiausiasis valdove! Tegu Jūsų Šviesybė pažiūri ir gerai pasamprotauja, ar tie, kurie Jums šitaip patarė, gerai patarė, ir koks buvo jų patarimas, ar reikėjo tokius dalykus pranešti Romos Karaliui ir jį trikdyti, ar Jums bus garbinga, jei dėl to, su kuo seniau sutikote Pono Romos Karaliaus akivaizdoje, prisivertėte širdyje kitaip nutarti. Tačiau būtų buvę geriau su tokiu pasiuntinybės laišku kreiptis į mus arba panašiu laišku pirma mūsų paklausti negu Romos Karalių ir tarp mūsų abiejų apsvarstyti, kaip elgtis. Ir kaip geriau bei garbingiau būtų pasirodę Jūsų Šviesybei ir mums, taip būtume padarę, pasitarę su mūsų ir Jūsų baronų tarybomis, nežemindami ir nepamindami mūsų, mūsų kunigaikščių ir bajorų. Bet su mumis apie tai pirma visai nepasitarę ir savo laišku mūsų apie tai nepaklausę, paskubėjote ne tik mus, bet ir kraštą bei mūsų Lietuvos bajorus šitaip pažeminti ir paminti, atimdamas iš jų laisvę. To mes iš jūsų nesitikėjome. Tai, kas tik tarp mūsų galėjo būti išdėstyta, paskelbėte svetimoms šalims, nors buvo daugybė galimybių mums per pasiuntinius pranešti. Mylimas broli! Kiek tik ir kokių tik

nesutarimų ar nedermių tarp mūsų išskyla, abu tarpusavyje suderiname, bet pagal tą seną taisyklę šito nepadarėte. Geriau būtų buvę Jūsų vyresniesiems, prelatams ir baronams su tuo pasiuntinybės raštu palaukti, be to, su jais tai išsamiai aptarti, smulkiau viską apsvarstant, ir veikti ne taip skubiai, nes Jūs gi supratote, kad mes to reikalo be Jūsų ir jūsiškių nutarimo nedarėme ir apie jį nežinome, juk tuomet pas Jus buvo vyresnieji tarybos nariai. Nebent daktaras naujasis pakancleris pats tepažiūri, ar jo patarimas padarė gero. Juk jis minėtame pasiuntinybės laiške Ponui Romos Karaliui pridūrė, Jūsų šviesybei nežinant, apie susitarimus ir sutartis tarp Jūsų Šviesybės, mūsų bei mūsų krašto sudarytas ir įvykdytas, o iš tiesų tie susitarimai mums nebūtų pakenkę, kaip skelbia apie abiejų kraštų valdovo rinkimus, mums ar Jūsų Šviesybei mirus, ir t. t. Bet kadangi gyvename iš Dievo malonės, mums nereikia Jūsų baronų rinkimų, nei tai po mūsų mirties kaip nors prieštaras minėtoms sutartims, nes mes jau seniai esame išrinkti šio krašto Viešpačiu ir Didžiuoju Kunigaikščiu tvirtai, realiai ir taikingai jį valdome, o jei norėtume, ir galutinai išsilaisvintume, ir mums neatrodo, kad tie, kurie taip Jūsų šviesybei patarinėja, galėtų mums sukliudyti. Tačiau stebimės Jūsų Šviesybe, kadangi dažnai sakėte ir raštui patikėdavote tokius žodžius: „Mylimas broli, jus mylime kaip save ir meldžiame Dievą už jus, kaip ir už mus, linkėdami jums šlovės, ilgesnio gyvenimo ir visa kuo geriausio, kaip ir mums, ir net daugiau ir t. t.“ O dabar nesuvokiame, iš kur ar iš kieno patarimo kyla, kad mūsų atžvilgiu nebesate taip nusiteikę, kaip anksčiau kalbėjote, o tačiau nei jis. Aukščiausiasis liudininkas, su Ponu Romos karaliumi su mumis nesame nieko kalbėję, kas būtų prieš Jūsų Šviesybę ar Jūsų dvaro gerovę ar kaip nors kitaip kliudyti. Pavedėme tai parašyti Jūsų Šviesybei todėl, kad minėtasis skirsnis, kur sakoma: „vainikavimosi atveju mūsų Lietuvos bajorai, remdamiesi autoritetu ir garbe mums mirus gali išdrįsti ir t. t.“, labai apkartino mūsų, taip pat ir mūsų bajorų mintis. Toje pabaigoje Jūs, neskirdami jiems pagarbos, juos pažeminate, jų statusą sumenkinate, neskirdami tokios pat pagarbos kaip Lenkijos baronams. Be to, Jūsų Šviesybė tame laiške Ponui Romos karaliui pridūrė, kaip ir kokius paveldus ir Jūsų žemes turime laikinai, kol gyvi esame, taip mūsų orumą pažemindamas, mūsų statusą sumenkindamas, kadangi tai padaryti buvo patogu, nes tarp savęs mes gerai pasiskirstėme ir tarpusavyje susitarėme.

Duota Trakuose, ketvirtadienį prieš Viešpaties atsimaitymo sekmadienį Viešpaties metais ir t. t. XXIX.

Iš lotynų kalbos vertė Dalia Staškevičienė

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto laiškas Šv. Romos imperijos imperatoriui Zigmantui

1420 kovo 11

[...] Nežinome, dėl kieno nuopelnų ar kaltės buvo paskelbtas toks sprendimas arba kuo mes taip nusikaltome Jūsų Šviesybei, kad Jūsų Šviesybė pelnytai nusiteikėte prieš mus, visur sudarydamas mūsų pusei sunkumų. Juk pirmiausia Jūs padarėte ir paskelbėte sprendimą dėl Žemaičių žemės, kuri yra mūsų paveldėjimas ir mūsų tėvonija iš teisėtos prosenolių bei senolių įpėdinystės. Ją ir dabar nuosavybėje turime, ji dabar yra ir visada buvo viena ir ta pati Lietuvos žemė, nes yra viena kalba bei tie patys gyventojai. Bet kadangi Žemaičių žemė yra žemiau negu Lietuvos žemė, todėl ir vadinama Žemaitija, nes taip lietuviškai yra vadinama žemesnė žemė. O žemaičiai Lietuvą vadina Aukštaitija, t. y. iš Žemaičių žiūrint, aukštesnė žemė. Taip pat Žemaitijos žmonės nuo senų laikų save vadino lietuviais ir niekada žemaičiais, ir dėl tokio tapatumo (sic) savo rašte mes nerašome apie Žemaitiją, nes viskas yra viena, vienas kraštas ir tie patys gyventojai. Kodėl priskyrėte Ordinui tai, kas labiau teikia mums naudos ir pelno, būtent visokių žvėrių medžioklę, žvejybą, bitininkystę ir kitką, be ko pati Žemaičių žemė negali išsiversti bei išgyventi; priskyrėte visus tuščius plotus, kur pirmiau yra buvusios žemaičių pilys ir kaimai (o ir iki šiol aiškiai matyti piliakalniai ir gyvenvietės), ir ten jie dabar gauna minėtosios naudos bei pelno.

Iš lotynų kalbos vertė Leonas Valkūnas

Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, t. 1: *Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos*, sudarė Norbertas Vėlius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 528–529.